

A SZÁLLÍTÓ

Ki az, aki a lakóhelyén múzeumba megy? Legfeljebb aki idegenből érkezett barátait kíséri. A múzeumokat turisták és iskolai osztályok látogatják. Városom múzeumi megvárnak. Talán egyszer megnézek egy vitatott időszaki kiállítást, hogy hozzá tudjak szólni.

A turisták az ifjú angol arisztokraták számossá vált leszármazottai, akik Európán keresztül utazva képezték magukat: *the grand tour*. Ez Franciaországon és Itálián, és olykor Németországon, a Rajna mentén felfelé vezetett. A *tour* azt jelenti: fordulatot venni, kanyarodni, franciául *tourner*. Különbözik nem tudna visszatérni az ember. A *tour* körbe keríti azt, amit hallani, olvasni, és látni kell, ha valaki a képzettek körébe akar tartozni. Régiségeket, gyűjteményeket, városokat és kultúrtájakat, nyelveket. A grand tour a humanista képzést és enciklopédiáját (egkyklia paideia) utazásként zárja le.

A világlátásnak jártassággá, tapasztalattá kell válnia. Ehhez kanyarodni és fordulni kell, mozgékonynak kell lenni: odafordulni ahhoz, amivel az ember találkozik, alkalmazni későbbi adottságokra és visszafordulni önmagához. A turisták összeszedik az őket érő élményeket, tapasztalatot gyűjtenek és összeszedik magukat a megélttel való találkozásban. Egy wunderkammer létesül. Az utazásokról hozott dolgok köréből curiosa és mirabilia, rajzok, levelezőlapok, fotók, albumok, anekdoták, emlékek lesznek. Az összeszedett emlékek köre a csodálkozástól a tudásig terjed, átfogja az anekdotikusokat és az általános érvényűeket.

Az utazás megszakítja a hétköznapot és rést nyit a váratlannak: más erkölcsöknek és szokásoknak. A grand tour útvonala az antik és koraújkorai újjászületésük (Renaissance) helyszíneit követi. A csodálkozás során még fel nem fogott csodálatos így csodált példaképpé, és ezáltal klasszikussá válik. A csodálkozás áthidalja az emelkedett példakép és saját korlátozott lehetőségeivel való elérésének hiátusát. A csodálkozás azonban elutasításba is átszaphat. A klasszikus antik helyett lehet tárgya a gótika is, a Napnyugat helyett a Napkelet vagy a déltengerek archaikus kultúrája. Ennek megfelelően változnak az útvonalak. Az idő és a pénz amúgy is szűkösebbé, a közlekedési eszközök gyorsabbá váltak. A nagy utazások nem tartanak már olyan sokáig.

A kör, aminek minden tudásra érdemes dologra ki kellene terjednie, nem zárul össze. Minden enciklopédia esetében elengedhetetlenek az újabb pótkötetek. A Grand Tour során a kör középpontja, a figyelem fókusza áthelyeződik. Új területek válnak érdekessé. Az útirány ezekhez igazodik. Az ember éppen ezért tesz szert tapasztalatokra. A gyűjtés teljességre

törekszik és nem éri el. Micsoda szerencse, hogy a kör sosem zárul össze! Az olvasásból, fel-szededegetésből, gyűjtésből (colligere) nagyon könnyen összekényszerítés, erőltetett gondolkodás (cogitare) lesz!.

A tapasztalat könnyen rutinná válik, önigazolássá, és ezáltal szokássá. Mintegy magától a már bevált utakra térül vissza. De mozgékony kell maradjon; nyitottnak tudásának megzavarásával szemben; nyitottnak összeszedettsége támogatására és érzékelési mezejének újrendezésére és egyszerűbbé tételére. Nem szabad elveszítenie rácsodálkozó képességét, a meglepődés örömet, a tudás határainak tudatát.

Mindenki tapasztalatokat gyűjt a maga kuriózumkabinetjében. Ezek egymásra, alkímisztikusan hatnak, forrnak, alvadnak, enyésznek, finomodnak. Az érzéssel járó emlékek különböznek a pragmatikus tapasztalatoktól. Úgy tűnik, hogy a gyűjtő gyűjt. Ám a tapasztalatok maguktól gyűlnek. Nem háríthatók el és jelentésüket nem lehet előírni. A gyűjtő csak felszedni képes. Az emberek a történeteiket nem válogatják ki. A gyűjtés mediális és reflexív. Nemcsak valamit gyűjt, hanem saját magát is. Mindannak elgondolásává, utána-gondolásává és érzékelésévé válik, ami összegyűlt. Gyűjtögetve megpróbálom magamat ösz-szeszedni és közben eltávolodom, amennyiben ki akarom egészíteni a gyűjteményt.

Utazásaimat az emlékezet kuriózumkabinetje megtartja az eseményeken keresztül. Egy ré-sziük megmarad vagy megsápad anélkül, hogy megváltozna; mások megváltoznak, kifutnak és meghatározatlanul sokértelmű foltokat képeznek. Ezek az érzelemtől átítatott és átszínezett emlékek, amelyek más eseményekre kémiailag reagálnak. A fényképek személyeket, tá-jakat, városokat, dolgokat mutatnak és a résztvevőkből emlékeket hívnak elő, kifutó foltokat.

Az egyes ember számára a wunderkammer a magányban tárul föl, az önmagával való ta-lálkozásban. Ám az ember magányában nincs elszigetelve. Egy társadalom konvencióit és tradícióit, az útjait karrierjeit és útvonalait követi, bár olykor ellenkező irányból, kerülőuta-kon és mellékösvényeken. Egy társadalom is összeszedi és összegyűjti magát népként a vá-lasztásra és akaratképzésre. De összegyűlik egy közös kultúra, történelem, nyelv, közös mí-toszok és hősök, énekesek és költők körül. Egy közös kultúrában más véleményeket köny-nyebb megérteni és elviselni, legalábbis többnyire.

Vélekedni: én vélekedek, te vélekedsz, ő vélekedik, mi vélekedünk. Mindenkinek van vé-leménye. Ez kommunikatív. Beszélgetésbe kezdünk egymással, társaloghatunk és vitázha-tunk. De a vita nem mehet túl messzire. Mindenki visz hátizsákjában véleményeket az éle-ten keresztül vezető úton. Ezek jól ápoltak, javítottak, mosottak és redőzöttek, de elhasznál-tak, szétizzadtak és lyukacsosak is; lehetnek beváltak, de lehet cserélni és elhajtani is őket. Valamire mindenesetre szükség van ahhoz, hogy fel tudjuk öltetni, magunkra tudjuk venni, hogy meg tudjunk nyilvánulni, és állítani tudjunk valamit.

Az embereknek eltérő véleményük, véleménykülönbségeik, eltérő nézeteik, különböző ér-dekeik vannak. Világuk olyannyira nyitott, hogy több véleményt is megenged. És ezek nem feltétlenül tévesek. Az emberek olyannyira szabadok, hogy így vagy úgy vélekedhetnek. Gyak-ran már ez is túl sok. Egy társadalom közerkölcse nem enged meg mindenfajta véleményt és van, amit illetlenül vet meg. A hangzavarnak keretek közt kell maradnia. Nem minden vélemény kívánatos vagy célszerű. Így az egyes embernek olyan véleményei is vannak a há-tizsákjában, amelyeket nem terít ki mindenki előtt. Egyes vélemények esetében nem biztos, hogy maga rakta-e be, avagy becsúszatták a szülei, tanárai, barátai, az újságok és a média.

Természetesen mindig vannak fafejűek és csökönyösek. De az emberek általában nem akarnak bosszúságot, megbíznak a megszokottban, bár megszorításokkal, de csatlakoznak egy bevett véleményhez. A hatalom azzal kecsegtet, hogy egy vélemény uralkodóvá válhat és nyomást gyakorolhat. Ezzel szembeszállni nem könnyű.

Az emberek vélekednek. Ami annyit jelent, hogy az állításokat meggyőződéssel, érzékeny tapasztalatokkal kötik össze. Ezekről nem lehet vitatkozni. Ezek iránt mindenki érzékeny. A véleményben a cáfolható cáfolhatatlannal keveredik. Mindkettő a másikra szorul. A meggyőződésekhez érvekre van szükség, és állítások a merészségüket végül meggyőződések-ből nyerik. Amennyiben a vélemények nem volnának mások, mint állítások, könnyen egyezsé-gre lehetne jutni. Ám egy véleményekről folyó vitának nincs vége, legfeljebb átmenetileg, ki-merülés folytán; az egyik oldal fölényes bőbeszédűsége és visszafelelési készsége, nyomás-gyakorlás, vagy hatalmi szó készleti hallgatásra a véleményeket. Véleményektől kevésbé a meg-

cáfolásuk révén válnak meg, mint inkább levetik. Átmenetileg eltűnnek, aztán némileg más szabással és mintázattal tűnnek újra föl.

Arról alkotunk véleményeket, amihez valamelyest érteni vélünk, áttekinthető szakterületekről, mindennapi, de másodkézből, hallomásból, televízióból származó dolgok vagy tudományos kutatások alapján. A tudósoknak is vannak véleményeik. Kijelentéseik nem tudnak elszakadni Istenről és a világról származó, mélyen rögzült érzésektől, amelyek kívül maradnak a cáfolhatóság övezetén.

Mindenféle véleményekkel a csomagjában vonul a turista és újra meg újra szünetet kell tartania, le kell állnia, a csomagot le kell tennie, a megszakítatlan vélekedést, állítást és önállítást fel kell tartoztatnia. Filozófiai epoché, betérni a wunderkammerba, világtapasztalatának kristályába. Ez az összeszedettség és leállás (inhibition) szükséges a tartható kijelentések helytállósága és bemutatása (exhibition) végett. Mi a szándékom az állításaimmal? Egyáltalán mire törekszem? A leállás a tapasztalatok sokaságának és általános véleményeknek sajátta történető átalakulása. A szünet, a múzsai idő, egy megálló (inhibition) az, ahol kialakul: exhibition.

Platón, aki a korábbi és későbbi filozófusokhoz hasonlóan nem sokat adott a véleményekre és tulajdonképpen csak a tudományt és bölcsességet akarta érvényben hagyni, el kellett hogy ismerje a „helyes vélemény” jelentőségét.² Azt írja, hajlamos az elszállásra, mert nincs szilárdan alaphoz kötve, többnyire csak plauzibilis. Platón számára a vélemény még nem saját vélemény volt, hanem a közkeletű arról, hogy mi jó és szép. A szokásos nem is lehet egészen rossz. Mindenesetre beválnak tűnik. De a rutinban elgondolatlanul marad. Későbbi filozófusok a véleményben az affektus racionális magvát látták.³ Szorongok, mert a halált rossznak tartom. Ám nem az, mondják a filozófusok. Hamis véleményként a vélemény személyessé válik.

A német *meinen* (vélni) szónak kevés köze van állításhoz. Rokona a közösség, általánoság, udvarlás, szeretet, hűség (*Gemeinde, Gemeinschaft, Allgemeinheit und mit Minne, Liebe, Treue*⁴) szavaknak. Ebben az értelemben a vélemény alapján jártasságból eredő javaslat egy közös ügyben. A vélemény a *sensus communis*, ami a közös feladatra irányul. Ezt a *common sense*-t a vélemény szeretettel és hűséggel köti össze. Mit vélek személyesen azzal a közösséggel szemben, amellyel szemben elkötelezettnek érzem magam? Mi szeretett és drága számomra? Meg kell állnom és össze kell szednem magam: inhibition, exhibition.

Mit vélek én, ami így vagy úgy, de mégis hasonlóan elhangzott már? A saját véleményhez bátorság és megfontoltság szükséges. Inkább a hanglejtésben, mint az állításban fejeződik ki, kevésbé a *mi*, mint inkább a *miként* teszi. A hanglejtést átszínezi az érzés, a csodakamra szublimált tapasztalatait. A személyes vélemény nem homályosítja el a rálátást a történésekre, megvilágosító: megismerés az érzés intenzitása és egy hang révén, mely cseng.

Szállítani: alig kell mozognom. Mindent elhoznak, még az utazásokat és az úti tapasztalatokat is. Már csak be kell szállnom. Mindent szállítanak. Már csak azért mozdulok el, mert nekem is szállítanom kell. Egy fogadó számára valamit meg kell mutatnom, oda kell nyújtanom: exhibition. Büszke vagyok. Van mit felmutatnom.

Mindig is szükség volt arra, hogy dolgokat vagy híreket innen oda szállítsanak, vigyenek vagy hozzanak. Most mindent szállítanak, a közelbe vagy egyenesen a lakásra: öltözeteket, enni- és innivalót, mindenféle készülékeket, alkatrészeket, híreket, szórakoztatást, utódokat, partnert, kalandot, affért. Távolsági utazásokat szállítanak, a nagy utazást oda vagy amoda, kis vagy nagy tételben. A szállítás mindenről gondoskodik.

A történelem nem ér véget. Továbbra is történnek események nagyban és kicsiben, borzasztóak és csodálatosak. De rögtön becsomagolják, mint hír, kép és vélemény, sokszoroztják és sugározzák, küldik. Reprodukálják vagy szimulálják, és aztán tömegében szállítják. A szállítás konténerben történik. A tartalmat a tárló formájához igazítják. Tudományos feltevéseket, amiket még igazolni kell, éppúgy véleményekként csomagolják, mint egy eredeti filozófiai állítást vagy egy politikai kommentárt. Véleményként minden hihető és ellenvélemények szállítását váltja ki.

A fiatal nemesek kései leszármazottai a tanulmányutat vakációval kombinálják. Az élet ugyanis megerőltetővé vált. Mindenkinek valamiképpen a termeléssel, csomagolással és a szállítványok kiszállításával van dolga. A pihenés szüneteiben mindenki észreveszi, mennyire kiszolgáltatott a szállításoknak, akár akarja, akár nem. Nemcsak szállítója és fogadója min-

denféle küldeménynek, hanem maga is szállítmány. Vele töltik meg a vendéglőket, áruházakat, szállókat, múzeumokat repülőket és buszokat. Adatokat szolgáltat magáról az elkövetkező szállítási szolgáltatóknak, akiknek ki van szolgáltatva.

Emberék, dolgok, információk, képek, vélemények túráznak a glóbusz körül, szállítanak és szállításra kerülnek. Szállítani csak azt lehet, ami laza, mozgatható. Szállítani franciául: *livrer*, ami a latin *liberare*: megszabadítani, eloldozni igéből ered. A szállítás megszabadítja azt, amit szállít – a rakodóhelyétől vagy az eredeti helyétől, ahol fogva volt. A szabadítás fertőző. A mobilizálás egyre inkább fellazít. A szállítás a gazdaság liberalizálásával jár együtt, a kereskedelmi utak nyitottságával és vélemény szabadsággal. A disztribúció fontosabbá vált, mint a produkció. A szállítás megelőzte az elosztást. Leválik egy véges egész elképzeléséről, amelyet megfelelően, sőt netán igazságosan kell elosztani.

Ha minden laza, valahol támasztéokra kell lelnem. De az sincs rögzítve. Hogyan tudom megtartani magamat az általános lazaságban? Össze kell szednem magamat, de szétszórt vagyok; meg kell állnom, de továbbra is szállítanom kell. Ha minden laza, csak a nyomás képes összetartani. Ami azonban ambivalens. Lazít és old, átmenetileg azonban összetart: mint időkénszer és alkalmazkodási kénszer.

Európa sokáig egy olyan múltban talált tartást, amely azért maradt fenn, mert képes volt az antikvitás és a kereszténység szakadatlan újjászülésére. Az antikvitás és a kereszténység köré egy kört vontak. Mindkét egymást metsző kultúrkört tanulmányozták és beutazták. Régi templomokhoz és antik szentélyekhez zárandokoltak.

Aztán jött az iparosítás és vele annak tudata, hogy fenyegetést jelent. Iparvárosok és iparvidékek jönnek létre. A régi városképek és tájak, a saját történelem jelképei veszélybe kerülnek. Mi véd meg a fenyegetéstől? Egy új múzeumkultúra és műemlékvédelem. Úgy tűnt, hogy a 19. század historizmusa képes ellensúlyozni az iparosított pusztítást, ám annak részévé vált: a múlt, a történelmi készletek iparosított kizsákmányolásának.⁵ Neogót és neoromán templomokat szállítottak mindenféle, múzeumokat reneszánsz és barokk stílusban vagy középkori lovagvárakat szerte a Rajna mentén. Az építészeti tárlókat lehetett konzerválni vagy régi formájukban újonnan leszállítani, ám eleven tartalmukat nem. Ezt a historizálás, muzealizálás és esztétizálás semlegesíti.⁶ A várakban iparbárok laknak. A múzeumlátogató nem borul térdre egy oltárkép előtt. A képek már korábban eloldódtak.

A történelem növekvő iparosítását az avantgárd művészete rövid időre megszakítja, a régi világ historizmusával egy teljesen új, modern hajnalhasadást állít szembe. Időközben ezt a modernit is historizálták, utópiáját semlegesítették és szállíthatóvá vált. Az iparosítás elérte a kortárs művészet kereskedelmét. A gyűjteményeket úgy szállítják ide-oda, mint a divatházak kollekcióit. A gyűjtő személye, saját nézete és véleménye, érzékenysége és ízlése a műtárgyak nagy tömegében nem ismerhető fel. A gyűjtő is a szállítmányozás körébe került. A turista véleménye már nem tud a gyűjtő hatására képződni. Ahogy a kurátor ki van téve a piac nyomásának, úgy van kitéve a turista a szokások szívóerejének. Maga a turista is tömeges. Beáradnak a múzeumokba, aztán a muzealizált belvárosokba és esznek és isznak és bevásárolnak.

Minden eloldva, sehol egy támaszték. Már Platónnak is ez lehetett a benyomása a kicsiny Athénben. A szofisták, a korabeli okos emberek azt fejtik ki, hogy mindig egy szakértő vélemény plauzibilitása az erősebb. Szónoki tudásuk az érdekek függvényében képes a gyengébb dolgot erősebbé tenni és megfordítva (Protagorász). Minden rendelkezésre áll, még a költők kötelező írásai is. Tetszés szerint lehet így vagy úgy értelmezni őket. Amikor a plauzibilis technikává válik, amit tanítani és pénzért szállítani lehet, akkor eltűnik a helyes és találó, mert azt is plauzibilissé kell alakítani.

Platón olyan város alkotmányát gondolta el, amely nem szorul a vélemények plauzibilitására, egy szabadság nélküli alkotmányt. Csak azok szólhatnak, akik tudnak. De ki tudja, kik a tudók? A későbbi időkben a filozófusok egyre inkább magukba húzódnak vissza és megkísérlik magukban megtalálni a támasztékot, amit odakinn elveszítettek. Erőfeszítést tesznek arra, hogy affektusoktól menten, szenvedély nélkül, véleményektől szabaddá, és ezáltal megrendíthetetlené váljanak. De talán már elég tartást ad egy szünet is, egy pillanatnyi elmélyedés a csodakamrában, ahol a világtapasztalat és -nézet teóriává szublimálódik.

A vélemények félreértéseknek kiszolgáltatottak. Többnyire olyan állításokat emelnek ki belőlük, amelyeket vitatni vagy helyeselni és megerősíteni lehet. Ez folyamatossá teszi a kom-

munikációt. Csak nehezen lehet előrejutni egy olyan vélemény csodakamrájához, amelyben a tévedések is helyesek.

Turista vagyok. Utazásokra megyek. Útnak indulok. Eloldott vagyok. Azáltal, hogy mozgok, minden mozgásba jön. Minden eloldottá válik. De a mozgás azt is jelenti: fordulni és forogni tudok. Kanyarodni tudok. Ennek során eltérülök. Sem oda nem jutok vissza, ahonnan elindultam, sem pedig oda, ahová el akartam érkező. A kör nem zárul össze. A tapasztalásnak nyitva kell maradnia. Ám a kanyarok beszögelléseiben átmenetileg halászni tudok és tapasztalatokat gyűjthetek, mielőtt még ismeretük eltűnne a nyíláson keresztül. A kanyar a fordulatom; saját *tropos*, saját hanglegjtés a vélemények tömkelegében.

Oldott vagyok. Mehetek. Felszabadult vagyok, szabadon engedett libertinus. Már nem tartanak fogva, cserébe viszont ki vagyok szolgáltatva a szolgáltatóknak. Megrendelem, amit szolgáltatni tudnak. Szinte minden ki van állítva, rendelkezésre áll és szállításra kész. Ám éppen a kiállítás és kiszállítás tökéletesedésével tűnik el a tartás és a tartalom. A szabadon engedettnek minden szabadsága megvan. De minden eddiginél inkább másodlagos tapasztalatok és úton-útfélen hallott vélekedésekbe záródik. Ez nyugtalanná teszi és bizalmatlanná. Úgy sem képes szabadulni tőlük, hogy ellenkező véleményeknek ad teret. Hogyan sikerülhet neki az átalakulás, a szabad szellemmé (*esprit libre*) válás, a nyílt kapcsolat az áthagyományozottal és az újabb szállítottakkal, egy hangszínekben gazdag hang, egy vélemény kialakítása?

Nekiindultam, úton vagyok. Nem vagyok itt. Sosem vagyok egészen itt. Ezért mulasztok el és hiányolok ezt vagy azt. Ami hiányzik, ami nem látszik itt lenni, azt szolgáltatással szállítatom magamnak. A szolgáltatás azonban a csömört is szállítja, a szolgáltatással való elégedetlenséget, a vágyat a többre, az ősrégi mindig-többet-akarást (*pleonexia*). A múzealizálásnak gyűjtenie és ővnia kellene. De félresiklik előle az, amit meg kellene őriznie: a történelem és a művészet. Ezért terjed egyre tovább és hiábavaló a múzealizálás. Szilárdan tartja a csomagolást és hagyja eltűnni a tartalmat. Az esztétizálás és múzealizálás állandó szolgáltatása folytán a művészet és a történelem nincs már jelen. Váratlanul, mint kézbesíthetetlen események merülnek föl valahonnét.

Ám csak át kell mennem a múzealizált belvárosokon és benne vagyok a megszokott életben, a durva hétköznapban, melynek sajátosága abban áll, hogy semmi különös sincs benne. Ezt a konkrét általánost (Hegel) gyűjteni és elgondolni maga a megszabadulás a felszabadulástól: szabadság. A szállítások világának önmagában nincs tartása. A szokásos élet jelentéktelenségében viszont minden jelen van: boldogság és nyomorúság, ostobaság és bölcsesség, keménység és finomság, az események, a trükkök, a hiábavalóság és a csodálatos. Az idegen hétköznap rányitja a tekintetet a sajátára. Tartalmazza az egész világot, kifürkészhetetlenül szer-teágazó, tele meglepetésekkel és ismétlődésekkel, mindazzal, amit egy szállító tapasztal: az elengedhetetlen tinktúra a csodakamra kémiaiájában. Az utazás, a nagy kerülőút nem volt hiába.

Kiszállítom a szállítmányt. Ez mozgásban tart. A szünetekben (*inhibition*) érzem saját csomagom súlyát, a véleményeket, amiknek kiszolgáltatom magam. A magam véleményét mondom-e vagy csak újramondom, amit rám terheltek? A hátizsákot nem lehet lerakni. Hátra-nyúlva nem érek a mélyére. Csak azt tudom megragadni, ami fölül van. Az útikönyv, ami vezet, bizonyára mélyebben rejlik a hátizsákban. Nem állhatok meg sokáig, hogy kutassak benne. Megállás közben a csomag túl nehéz. Ha úton vagyok, menet közben, könnyebb.

Így kanyargok körbe és megpróbálok megszabadulni a csomagtól, szabaddá válni. A megrendelések közé, amiket kiszállítok, mindig belerakok a magaméból is. Olyasmit szállítok, ami nem is volt megrendelve. A csomagom ennek ellenére sem csökken. Egyszerűen nem tudok megszabadulni tőle. Egy ilyen szállítmány, amit kiszállít az ember anélkül, hogy képes lenne megszabadulni tőle és megrendelték volna, egy áthagyományozás, tradíció. Nem tűnik el, ha az ember leszámol vele, és másfele megy, mint ahogy az ember véli, amikor tovább akarja adni.

Az áthagyományozottól nem lehet megszabadulni, csak ráébredni lehet. Észlelven szóvá lehet tenni, avagy jobb esetben fel lehet lelteni a nyelvét és ezáltal könnyebbé lehet válni. Megkönnyebbülve elenged és segítségemre van tanácsadóként, útikalauzsként, amit olvasni tudok. A zene, ének és a képeket teremtő nyelv építik a nagy csodakamrát, amiben a tradíció megújul.

Az áthagyományozott a hátamra van kötve. Belecsomózva hurcolom magammal a történelmet és nem szabadulok meg tőle. Történelem az, ami megtörtént, megésem velem, ami keresztül ment rajtam és amin átmentem; elbeszél, feljegyzett, kutatott, hamisított, fele-

dett, abbahagyott történetek. Így mentek keresztül rajtam az évezredek és hagyták hátra nyomukat. A történelem szenvedéstörténet.⁷ A legkevésébbet tudom róla. De a véleményemet hangolta. Véleményem az ő hangjukat hagyományozza. Mások inkább kihallják ezt belőle, mint én magam. Sosem fogok tudni megszabadulni a történelemtől és nem leszek képes arra, hogy igazán szóhoz juttassam. Amit vélek róla, egyoldalú, egy vélemény a vélemények közösségében. Vajon képes lenne-e a vélemények és ellenvélemények hangversenye arra, hogy hangzóvá tegye a teljes hagyományt?

A tradíció tart. Tartom magam hozzá és elszakadok tőle. Elkerülhetetlenül továbbadom, elkerülhetetlenül hiányosan. A továbbadás félresikerül. Az önnön magaslatait soha el nem érő, önmagával mindig vitában álló tradíció elárulja magát. Ezért nyilvánítják gyakran a történelem egy meghatározott változatát kötelezővé, legalábbis egy részét helyes véleménnyé és végérvényessé. Ezek a családtörténetek dogmatikus legendái, a vallások és tudományok előírt tartásai.

Le akarom oldozni a hátamról a csomagot. De félek a felbomlástól; attól, hogy minden lazává és eloldottá válik, semmi nem lesz tartós, semmi, amihez tartani tudnám magam. Hol egy megoldás, ami tart? A tapasztalatszerzés a felbomlás és dogmatizálás között mozog. Teljességre törekszik, de mégis nyitottnak és lezáratlannak kell maradnia. A tapasztalat oldottan gyűlik fókuszpontok köré, amelyek a tapasztalatokkal együtt mozdulnak el. A múzealizálás az elveszett egész iránti érzékkel itatja át az áthagyományozást. Egy fennmaradt töredék a múzeumban egy letűnt világot, egy eltűnt időt hív elő. A történelem terhéből a veszendőbe ment utáni vágyakozás válik. A múzealizálás a hátán hordott terhet szuggesztív, múltat tükröző képekbe fordítja le. A történelem élvezhetővé, fogyaszthatóvá, szállíthatóvá válik. Az áthagyományozás paradoxona félresiklik: továbbadni azt, amihez ragaszkodunk, megőrizni valamit azért, hogy elárulja, oda- és továbbadja.

A történelmet általában könyvekben, kiállítások és emlékművek révén hagyományozzák. Ez a tradíció megmutatja (exhibition) azt, amit tovább akar adni. Tanítani és összeszedni akar, nekem azonban magamat kell összeszednem (inhibition). E hagyomány körül egy fel nem tűnő tradíció él, a hétköznapi liturgiája: „az, amit az egyszerű nép visz végbe”, a jó erkölcsöket, a helyes véleményeket, a válaszokat arra, amivel az ember nap mint nap szembe-sül. Itt minden jelen van. ■ ■ ■

Tillmann J. A. fordítása

JEGYZETEK

- 1 Martin Heidegger: *Die Zeit des Weltbildes*, in uő.: Holzwege, Frankfurt 1963, 100. o.
- 2 Menon 97a
- 3 Cicero: *Tusculumi eszmecsere*, Allprint, Budapest, 2004. III, 24.
- 4 Jost Trier: *Wege der Etymologie*, Berlin 1981, 143.
- 5 Joachim Ritter: *A szellemtudományok feladata a modern társadalomban*, in *Szubjektivitás*, Atlantisz, Bp., 2007, 81.
- 6 Carl Schmitt: *A politikai fogalma*, Osiris-Pallas-Attraktor, Budapest, 2002, 56.
- 7 „Patologikus” mondja Jacob Burckhardt a *Világtörténelmi szemléldések* (1905) bevezetőjében.

Hannes Böhringer (*1948): a kortárs német filozófiai gondolkodás jelentékeny alakja. A düsseldorfi, a kasseli és a braunschweigi művészeti főiskolákon tanított, és vendégprofesszor volt az Egyesült Államokban, Párizsban és a Magyar Képzőművészeti Főiskolán is. 1989-ben Moholy-Nagy-díjat kapott. Magyarul eddig négy könyve és számos írása jelent meg. Könyvei, írásai: <http://www.c3.hu/~tillmann/forditasok/forditasok.html>; <https://forditasokhb.wordpress.com/>

Tillmann J. A.: filozófus, egyetemi tanár a Moholy-Nagy Művészeti Egyetemen. A Pannonhalmi Szemle szerkesztőségének tagja. Könyvei, írásai: <http://www.c3.hu/~tillmann/>